

Gymnázium F. X. Šaldy v Liberci

NEVIDITELNÉ OBĚTI KOMUNISMU

Osudy našich krajanů v zemi javorového listu

Studentský historický projekt

**za podpory Libereckého kraje
Magistrátu města Liberec
Masaryk Memorial Institute
Czech and Slovak Association of Canada**

ÚNOR 1948 V ČESKOSLOVENSKU

Rok 1948. Změnil na více než půl století běh událostí v Československu a ovlivnil osudy milionů jeho obyvatel. Tři roky po konci druhé světové války, po krátkém období relativní svobody, kdy se zdálo, že se věci v Československu dávají do pohybu tím správným směrem, vystřídal nacistický teror rudá tyranie. Důsledky můžeme v naší zemi vidět snad až dodnes. „Vítězný únor“, jak se, dnes již s notnou dávkou ironie a zatrpklosti, říká únorovým událostem roku 1948, jež nadobro znamenaly převzetí moci a kontroly nad státem komunisty, však měly svůj postupný vývoj.

Komunisté si po vítězných volbách v roce 1946 velmi rychle uvědomili, kdo by mohl být pro budoucí vedoucí postavení strany nebezpečným nepřítelem, a to nepřítelem nejen politickým, ale i ideovým. Začalo velmi důkladné pronásledování všech, kteří

mohli potencionálně narušit šíření komunistických idejí. Velmi často šlo o lidi zbídačené druhou světovou válkou. V roce 1948, kdy byl jasně zpečetěn osud Československa a kdy vidinu lepší budoucnosti skryly na mnoho let rudé mraky, se desítky tisíc mužů, žen a dětí vydaly přes hranice své rodné země, aby se už nikdy nevrátily. Vlastní lidé jim doma usilovali o život, a proto nezbývalo, než se navždy stát uprchlíky, avšak mnozí tak neučinili. Boj o znovuzískání reálné nezávislosti byl pro ně důležitější a přednější než strach z rudé tyranie. A tak třeba ti, co prokázali svou statečnost a sílu v nejtěžších bojích druhé světové války, museli místo doživotní úcty a klidu umírat potupnou smrtí v komunistických lágrech.

„...Komunisti byli výborní davoví psychologové. Přesně věděli, co platí na masy lidí. A bohužel není to jenom u českého národa. Je to nenávisť a řevnivost vůči tomu, kdo má víc.“

Nám v roce 1945 náš statek vůbec nevrátili. Trvalo to asi půl roku, než otec vydobyl, že nám jej vrátili. V roce 1948 – 25. února byl převrat a 28. února už u nás byli všechno znárodnit...“

Euarda Ottová, Toronto

„...Táta nechtěl z Československa, myslel, že se půjde schovávat někam na Valašsko. On je původem Valach. Doufal, že se to za pár měsíců nebo za rok zase obrátí. Ale jeho příbuzní, co byli na západě, například bratranec, který byl za války v českém anglickém letectvu, tak ten říkal, že otec musí pryč. Otec se nakonec po dlouhém matčině přemlouvání nechal přesvědčit...“

Ivo Sypťák, Toronto

„...Kvůli čemu nás zavřeli? My jsme byli proti komunismu. Člověk se snažil pomoci, jak mohl, aby byl režim svržen. My jsme se zapojili do protistátní skupiny. Patřili jsme mezi jednu

ZEMLĚ ČESKÉ:	
Komunisté	3.205.658 40,37%
Národní	1.110.950 13,83%
nes. dem.	855.771 10,69%
nár. osv.	1.298.917 16,16%
bílá křesky	19.430 0,25%
volbám	5.490.496

z mála skupin, která nebyla založena estébákem. Pak ale začalo zavírání. Zavřeli studenty. Pak mladí studentiči začali tisknout a rozdávat letáky, tak je taky pozavírali. Ale bylo to všechno na kratší doby a ještě nebylo tak zle. Pak ale přišel rok 1950 a s ním zákon 231. Otevřel se státní soud a přišly hromadné soudy, tresty smrti, doživotí...“

Euarda Ottová, Toronto

„...Chtěla jsem jít, protože jsem to viděla už na sokolském sletu, kde jsme zároveň demonstrovali proti komunistům. Když jsme vycházeli ven z toho stadionu, už zavírali lidi. Já shledávám těžké neříct to, co si myslím. Tak jsem věděla, že tohle pro mě nebude...“

Blanka Rhonová, Toronto

„...Pamatuji si, že bylo 26. června, krásný červnový večer. Já jsem seděla u nás v zahradě a dívala jsem se směrem k Blanicu. Najednou dvůr plný aut a estébáků. Sebrali bratra a potom přišli za maminkou a za mnou. Já jsem se hrozně bála, jelikož mně bylo jen dvacet let a estébáci byli po zuby ozbrojeni. Jedna parta sebrala maminku, další chytila mě a vodili nás po baráku, jestli tam náhodou někdo není. Vždycky nás strčili napřed. Mě vzali na půdu. Bylo tam slabé elektrické osvětlení. Otočila jsem se. Já jsem malé postavy, ale ten po zuby ozbrojený velký estébák se za mnou krčil. Báł se víc než já. A tenkrát se ve mně něco zlomilo. Takový ten strach do morku kostí z komunismu jsem tam tenkrát ztratila...“

Euarda Ottová, Toronto

Prezident Edvard Beneš přijímá demisi ministrů vlády - okamžik převratu

Ivo Sypťák, Toronto

- jeho otec se dostal na černou listinu jako náčelník Sokola Malá Strana a spoluvlastník pasáže Černá růže v Praze
- do Kanady se dostali poté, co vzali vládní letadlo a přeletěli do Anglie
- stejně jako jeho otec je v Kanadě velmi činný a patří mezi čelní představitele Sokola Canada

Euarda Ottová, Toronto

- její manžel byl až do roku 1948 vlastníkem firmy Rakona, která vyráběla např. známé Ottovo mýdlo
- stejně jako bratr a matka byla zatčena a odsouzena za protistátní činnost; strávila deset let v komunistických lágrech; bratra už nikdy neviděla
- v Kanadě působila jako předsedkyně klubu K-231

Blanka Rhonová, Toronto

- utíkala se sestrou a jejím manželem. V době přechodu jí bylo osmáct let, útěk se podařil až na třetí pokus
- byla představitelkou charitativního spolku Czechoslovak Women's Council
- v současné době je viceprezidentka Českého a slovenského sdružení v Kanadě

ÚTĚK – NA HRANICI MEZI ŽIVOTEM A SMRTÍ

Po komunistickém převratu v roce 1948 muselo mnoho lidí z různých důvodů opustit Československo. Jejich představy o svobodném životě a svobodných názorech se stávaly neslučitelnými s názory tehdejšího režimu. Pro komunistický režim byli tito lidé trnem v oku a nepřáteli strany, proti kterým se musí bojovat. Osud je postavil před jedno z nejtěžších rozhodnutí jejich života. Zůstat v Československu a pokusit se přežít, případně aktivně bojovat proti komunismu, riskovat roky vězení za ilegální činnost a doufat, že se situace rychle vyřeší? Nebo odejít do exilu, uprchnout pryč ze země, kde neplatí demokratické zásady, a jít za svobodou?

Nejvýhodnějším časem pro přechody přes hranice se stávaly dny státního svátku či den narození tehdejšího prezidenta Gottwalda. Nejčastěji lidé pro pější přechod využívali pohraničních lesů, kde na ně ovšem čekalo mnoho nástrah. Pokud se prchajícím podařilo proklouznout okolo pohraniční stráže se samopaly v rukou a jejich psů, nebylo to ještě jednoznačné vítězství. Například na některých místech existovala uměle vytvořená hranice několik stovek metrů před hranicí reálnou. Ta sloužila jako past. Také sudetští Němci, kteří nezapomněli na násilné vystěhování po 2. světové válce, přijímali od československého bezpečnostního aparátu peníze za předání uprchlíka.

„Pokračovali jsme kousek úžlabinou, když jsem náhle uviděl v blátě otisk okované boty s ozuby. Tento druh kování zde nosí pouze lesní personál a pohraniční stráž. Stopa se pomaličku nasakovala vodou a podle mého úsudku nebyla snad ani půl hodiny stará. Otázka byla, kdo zde šel. V tom okamžiku se ozvala z naší pravé strany palba z automatické zbraně.“

Bohumil Moravec, Toronto

„Byla jsem ještě dítě. Víím, že jsme seděli na hřbitově a najednou přišel nějaký pán. Řekl, že dnes ne. Druhou noc se to opakovalo a on přišel a převedl nás přes hranice.“

Jana Hladíková, Toronto

První fotka na cizím území, která byl pořízena jen 200 m od československé hranice. Na fotografii je Bohumil Moravec, jeho žena a rodinný přítel Kanda.

„To bylo v květnu 1948, třebaže byl trochu chaos na hranicích, ještě to neměli zajištěné a nebyly tam miny. Přesto to bylo těžké...“

Slávka Janodová, Toronto

„Bratr dostal od pracovního úřadu papír, že se má přihlásit, že půjde dělat do Jáchymova. V tom případě to teda bylo konečné rozhodnutí a už jsme nechtěli čekat.“

Eliška Crháková, Toronto

„... 'Ruce vzhůru, stůj, střelím!' byla jsem oslněna reflektorem a v okamžiku už mě šacovali dva příslušníci SNB s automaty.“

Marie Kloudová, Toronto

chce zůstat, ať si z vlaku vystoupí. Tak my jsme vystoupili...“

Vlasta Troblová, Toronto

Únos dakoty

„...Útěk jsme měli celkem jednoduchý. Tátovi příbuzní byli letci a prostě ukradli dakotu na pražském letišti a letěli jsme rovnou do Anglie. Myslel jsem, že jedu na výlet. Rodiče mi nic nesměli říct, abych to neprozradil. Celé to připravovali tři dny. My jsme se skrývali a nikam nemohli.“

Ivo Sypťák, Toronto

Únos dakoty vyvolal v Československu velkou nevoli. Jednalo se o vládní letadlo. Všichni účastníci únosu byli odsouzeni v nepřítomnosti k vysokým trestům. Československá vláda žádala letadlo zpátky, a dokonce se o něj s Velkou Británií soudila. Nutno dodat, že úspěšně. Letadlo po třech letech putovalo zpět do Československa, spolu s účtem za opravy a údržbu.

Velké procento uprchlíků se vydávalo za svobodou přes Šumavu. Bohumil Moravec s sebou měl dokonce fotoaparát, a tak jsou tyto fotky autentickým obrazem útěku.

Vlak svobody

Jedním z neznámějších a nejvíce vzpomínaných skutků, který se uprchlíkům povedl, se stal tzv. Vlak svobody. Několik osob během jízdy na Aš uneslo vlak a spolu s ostatními překvapenými cestujícími přešli až do Německa. O události informovaly dokonce evropské i zámořské deníky.

„...Tím vlakem jsme projeli v Aši. Tam byly koleje. Projeli jsme a jeden z nás uměl německy, tam v pohraničí byli Němci. Tak jim vysvětlil, kdo je a o co jde. Pak přijeli Američané a řekli, že kdo

Eliška Crháková, Toronto

- z Československa odešla celá rodina poté, co jim režim zabavil velkoobchod s květinami
- hranici přecházeli pěšky v okolí Aše
- bratr s otcem museli v začátcích pracovat v Kanadě jako sluhové

Vlasta Troblová, Toronto

- manžel patřil mezi organizátory únosu tzv. Vlaku svobody
- díky medializaci tohoto případu se do Kanady dostala velmi rychle
- v Kanadě vystřídal několik zaměstnání

Marie Kloudová, Montreal

- přes hranici přecházela u Aše, spolu s manželem a synem
- rodina se ale na hranici ztratila, ona byla dopadena a uvržena do prozatímní vazby v Aši
- snad zázkrem se jí podařilo utéci a za hranicemi zbytek rodiny najít

Uprchlíci využívali mnoho způsobů, jak se dostat přes hranice. Nejčastější byl pěší přechod, a protože bylo potřeba znát dobře terén, okolí hranic a vše s nimi spojené (např. pravidelnost obchůzek hraničních strážů), byly hojně využívány nabídky převaděčů a pašeráků.

Ti však většinou dovedli budoucí emigranty jen na určité místo k hranici, ale na samotný přechod přes nejvíce střeženou oblast zůstávali uprchlíci sami, pouze se svou odvahou a odhodláním. Ani spolehlivost těchto osob nebyla příliš vysoká. Režim se všemožně snažil uprchlíky dopadnout. Za udavačství byly nabízeny peněžní odměny, a tak se stávalo, že převaděč nasměroval emigranty přímo do rukou pohraniční stráž. Jen velmi složitě se proto budoucí uprchlíci při výběru zprostředkovatele rozhodovali, komu věřit a komu ne. Kanálů existovalo několik, ale dost jich bylo uměle vytvořeno samotným státním aparátem jako léčka. Velké riziko hrozilo především movitějším, jejichž peníze byly velkým lákadlem pro falešné převaděče. Stávalo se, že byli převaděčem namísto převodu zavražděni a oloupeni.

Na druhou stranu se našli i lidé, kteří za svou pomoc při útěku za hranice nechťeli nic. Dokonce poskytovali těm, kteří si nemohli koupit ani lístek na vlak, své vlastní peníze, protože uprchlíci měli u sebe často jen malé obnosy (pokud vůbec nějaké).

Díky převaděčům se desetitisíce lidí vymanilo z područí rudé hrozby...

„Tak my jsme se pokoušeli třikrát, než se nám to povedlo. Potřetí, to jsme zase šli všichni tři, zase jsme měli převaděče. Člověk, který nám na nádraží řekl, ať

Útěk přes Šumavu patří k nejčastějším způsobům přechodu hranice. Bohužel pro uprchlíky napadlo v zimě roku 1948 na Šumavě více než dva metry sněhu.

tam počkáme, že bude kontaktovat nějakou rodinu, která nám má pomoci, přišel nazpátek na to nádraží a říká: 'Já musím odejít, protože prý tady někdo řekl, že převádím lidi, ale tamhle venku je pán s malým miminkem v kočárku a běžte s ním a dělejte, jako že ho znáte, a věřte mu.' No tak neměli jsme na výběr a šli jsme..."

Blanka Rhonová, Toronto

„Mně bylo tenkrát devatenáct roků. Jako študák jednoduše jsem znal ty hranice na jižní Moravě. Nás bylo nakonec sedm študáků, kteří jsme takhle začali pracovat dohromady. No a hledali jsme lidi, kterým hrozilo nebezpečí. Museli se dostat až do Vídně, no a tam jsme je předali na té centrále CIC a ty už se potom o ně postarali. Zkrátka nás už to nezajímalo, nás nezajímalo, kdo jsou ty lidi, pro případ, že kdyby náhodou se stalo, že bychom byli překvapeni při nějakém tom přecházení hranic, tak abychom se vlastně ani neznali. To ta činnost byla velice tajná.“

Milan Havlín, Montreal

„V těch prázdných barácích jsme se měli na příkaz našeho převaděče schovat a počkat na něj do noci. Když v noci přišel, hlásil nám, že nemůže jít, že by se do rána nevrátil. Byl bitý za to, když se dozvěděli, že někoho převedl. Tak nás tam nechal jen tak...“

Vlasta Menšíková, Toronto

„Všechno bylo za nějaký finanční obnos, tenkrát drahé nedrahé, když jste se chtěl dostat ven... Já neznal Šumavu natolik, abych mohl říct, tak teď půjdu a teď přejdu hranici...“

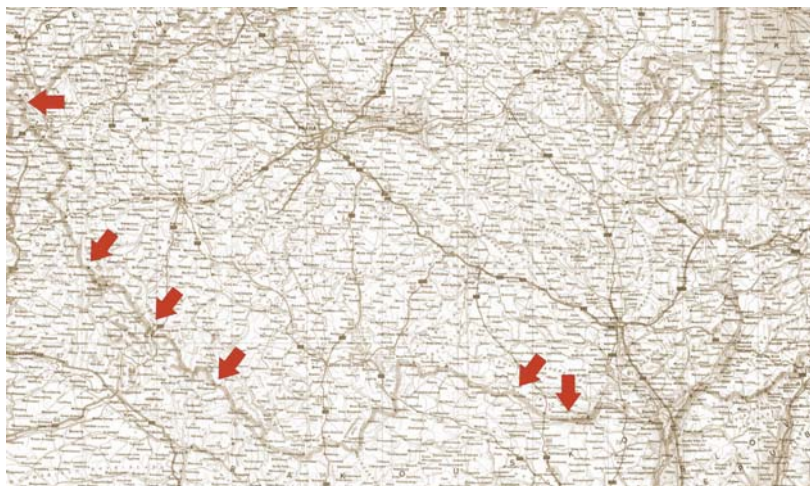
Milan Vítek, Toronto

Pouze pašeráci a převaděči věděli, jak přejít přes ostře hlídanou státní hranici.

„Žádné světlo, žádný kompas, žádný osobní doklad. Jediná věc byly šilinky. Protože k tomu vlastně sloužila i ta naše organizace, že jsme si za přechody nenechávali platit. Někteří lidé na tom vydělávali „těžký peníze“. My jsme byli vyloženi skautsky orientovaná organizace, která chtěla pomáhat lidem, co byli v těžkostech.“

Milan Havlín, Montreal

Akce „Kámen“

„Kámen“ – tak se jmenoval plán vytvořený státem proti uprchlíkům. Jakmile bylo u někoho zjištěno, že má v plánu ilegálně opustit republiku, byl agenturní cestou podstrčen falešný kanál, který měl útěk pro tyto osoby připravit. Poté se v určitém prostoru vytvořila falešná hranice, kam byli utíkající dovedeni pomocí převaděčů, opět najatých Státní bezpečností. Uprchlíci v domnění, že jsou již v bezpečí, vypovídali vše o své protistátní činnosti, o nespokojenosti s režimem. Následně jim bylo oznámeno, že jsou zpět na území Československa, a proto jsou zatčeni. Poskytnutá výpověď pak byla použita u soudu proti nim.

◀ Oblasti nejčastějších útěků z ČSR po Únoru 1948.

Bohumil Moravec, Toronto

- za druhé světové války působil jako legionář ve francouzských a anglických službách
- představitel Československé obce legionářské v Kanadě
- nositel několika vojenských ocenění a vyznamenání

Milan Havlín, Montreal

- v devatenácti letech převáděl ilegálně do Rakouska
- po dopadení odsouzen k trestu smrti, nakonec se mu podařilo emigrovat
- v současnosti patří mezi přední kanadské zahradní architekty

UPRCHLICKÉ TÁBORY OČEKÁVANÁ SVOBODA?

Uprchlíci byli registrováni nejprve v tzv. záchytných táborech. Většina Čechoslováků, kteří uprchli do Bavorska, prošla záchytným táborem Goetheschule v Regensburgu. Díky úsilí Dr. Papánka, bývalého vyslance ČSR při OSN, mohli být uprchlíci deportováni do tzv. IRO táborů, tedy do táborů Mezinárodní uprchlické organizace, která fungovala právě v rámci OSN. V těchto táborech dočasně žily stovky tisíc těch, co nemohli či nechtěli ve východním bloku déle zůstat. Během tzv. screeningu úředníci IRO rozhodovali, zda DP, tedy Displaced person, dostane status politického uprchlíka. Základní podmínkou bylo, že žadatel uprchl z Čech a Moravy po 1. únoru 1948 a ze Slovenska po 1. září 1947.

Mapa táborů: IRO tábory v Německu

„Když jsem přišel do Německa, tak jsem prošel screeningem. Musel jsem dokázat, že jsem politický uprchlík.“
Jan Seifried, Toronto

„Totiž když jsme přešli hranice, tak si nás převzali Němci, a potom ještě čekali na další. Tak nakonec se nás tam sešlo asi dvě stě. Němci zavolali Američany, ty pro nás přijeli nákladními auty. Vzali nás do Pasova, kde nastalo to, čemu se říká „brifing“, jinými slovy se z vás snaží dostat jakékoliv vědomosti, co se týče politických a ekonomických událostí.“
Milan Vítěk, Toronto

Každý z uprchlíků musel být registrován u International Refugee Organisation.

Na území Rakouska, Německa a Itálie existovalo několik desítek uprchlických táborů, kde přebývali Čechoslováci. Jedním z nich byl i Ludwigsburg, který se stal centrem českého studentstva v exilu. Byla zde založena Masarykova univerzita, studenti docházeli na přednášky profesorů, kteří také museli opustit rodnou zemi, existovaly indexy a bojovalo se o to, aby studenti byli uznáni i mezinárodně.

„Ano, byl jsem v Ludwigsburgu, tam byl SS tábor. Stal jsem se funkcionářem ve studentském hnutí, založili jsme Masarykovu univerzitu. Protože tam byli i mnozí profesori, tak jsme měli přednášky. Měli jsme i indexy, fotografie.“
Viktor Fic, St. Catharines

„V táboře panoval hlad. Strava byla naprosto nedostačující. Dojívali jsme se paběrkováním brambor. Chodili jsme na pole, klackem rozhrabávali zbytek brázd a vždycky našli trochu brambor. Umyli, rozčtvrtili a pekli v troubě v kuchyni. V alejích kolem polí jsme paběrkovali zbylá neotřhaná jablka. Občas se nám podařilo chytit holuba. Na ty jsme lícili udící s háčkem a uvařeným hrachem.“
Bohumil Moravec, Toronto

„Přišli jsme do tábora Valka zrovna v prosinci, a jelikož šlo o válečný tábor a jen o dřevěné budovy, tak jsme tam museli rovnou předělavat okna. S tím vším nám pomáhali mladší kluci. Dnes to jsou už staří pánové. No a ti Němci, co museli opustit Československo, měli kousek od nás taky tábor, takový lepší, a my jsme okolo něj chodili pěšky do Norimberku. Bylo to tam nebezpečné. Někteří přepadávali a mlátili naše lidi.“
Radmila Locherová, Toronto

„Kluk řval na celé kolo, že má hlad. Otec se obrátil na „obchodníka“ a prosil, zda by mohl zaplatit v korunách, ale ten to odmítl s poznámkou, že buď dolary nebo zlato. Otec na to: 'Vždyť jsem vám

Jeden ze záchytných táborů sídlil v německém Regensburgu.

včera dal poslední prstýnek. Obchodník odpověděl, že není žádný dobročinný spolek. A kluk řval, jako když ho na noze bere. Táta se zamyslel, sáhl si do úst, vyndal zlatý zubní můstek a nabídl ho „obchodníkovi“. Ten ho potěškal a dal mu za něj asi tak půl bochníku chleba. Musel jsem odejít, jinak bych se byl asi neutržel a toho ničemu přerazil.“
Bohumil Moravec, Toronto

Doklad DP - Displaced Person; těmito slovy byli uprchlíci označováni v západních zemích.

Jan Seifried, Toronto

- v exilu působil ve studentských hnutích, stal se členem Společnosti pro vědy a umění
- angažoval se v jedné nejvýznamnější krajské organizaci na světě, v Radě svobodného Československa
- do Kanády dokázal později dostat i svou vězněnou matku

Viktor Fic, St. Catharines

- při prvním pokusu o přechod byl zatčen, utekl z dołu a emigroval
- představitel studentů v exilu, později získal několik titulů na prestižních univerzitách v Kanadě a USA
- byl významným kanadským politikem a bezpečnostním expertem, nositelem řádu T. G. M.

Radmila Locherová, Toronto

- utíkala jako malá dívka s rodinou, otec byl právník
- její otec se jako předseda ČSSK velmi zasloužil o rozkvět československého žití v Torontu
- jako jedna z neaktivnějších organizátorek mezi krajaný působí ve vedení několika krajských spolků

KAŽDODENNOST V IRO CAMPS

Bohumil Moravec s manželkou a dalším uprchlíkem v Ludwigsburgu.

Mnohé z táborů byly dřevěné, s velmi špatnou, ba téměř žádnou hygienou. Voda na mytí tekla jen v předem stanovený čas, strava byla naprosto nedostatečná. Uprchlíci obou pohlaví byli umístováni ve více či méně prostorných místnostech, často na děravých a špinavých slamnících, pod jedinou příkrývkou. Za nádobí někdy musela posloužit plechovka. Jakmile byli uprchlíci vybaveni německými tzv. kennkartami, měli volnost pohybu po okolí.

Přesto však tábory moc neopouštěli. Německo se po válce zmítalo v krizi, bujel černý obchod, i obyčejné zboží patřilo mezi nedostatkové. Spousta věcí byla nesmyslně předražená. Jediné, co bylo levné a k dostání, byly nestravitelné Gemüsepplatten v restauracích, pivo působící žaludeční potíže, jímž se pro lepší stravitelnost zapíjel fasovaný černý chléb.

Grohen v Bremen – jeden z posledních IRO táborů před cestou do Kanady.

„V životě jsem neviděl tolik štěnic, tam se všechno hýbalo. To si nedovedete představit. Já jsem spal venku, protože na mě každá štěnice vleze. V Scheldingu pak na nás nasypali DDT. A dali razítko „odvšiven“. Jestli to pomohlo, však nevím.“

Milan Vítek, Toronto

„V tom táboře nás přežívalo na dva tisíce. Bylo nás tam hrozně moc, a nejenom chudáci uprchlíci. Byli tam různí lidé, takže i spousta svárů a nenávisti. Mého otce jednou dokonce honili s nožem.“

Vlasta Menšíková, Toronto

„Začali jsme si zvykat na spaní na holých prknech. Každá postel měla US Army příkrývku a prázdný polštář. Jídlna nebyla, jedlo se na světnících, ale každý si musel obstarat svoji jídelní misku a to byl problém. Skládací příbor jsme měli s sebou. Pak mi poradil Dr. Pospíšil, že za rohem je velitelství CIC a ti hoši vyhazují všechny konzervy na hromadu na dvůr. Americké konzervy jsou prý ve všech tvarech a velikostech, a tak jsem tam jednu našel, pořádně to vymyl a hned měl provizorní es-šálek.“

Bohumil Moravec, Toronto

„V těch táborech, například v Regensburgu, jsme dostávali kolem 400 kalorií denně, což představuje asi jednu zelnou polévku, krajíc černého chleba a malinký kousek margarínu. To je tak asi všechno. Večer jsme měli jáhly, ty mně dost chutnaly, nebylo to špatné. Ale já jsem tam strašně zhubnul.“

Milan Vítek, Toronto

Zájemci o emigraci museli mimo jiné absolvovat složitý proces registrace.

Život v táborech nebyl zdaleka tak idylický.

Každodenní úděl v táboře.

Nedostatek jídla a jeho kvalita – to byl problém, který uprchlíky trápil snad nejvíce.

Vlasta Menšíková, Toronto

- utíkala s celou rodinou, včetně malých dětí; přecházeli v okolí Tachova
- manžel se dostal do Kanady o několik měsíců dříve než ona, pracoval jako dřevorubec
- v Kanadě byla členkou Sokol Canada

Milan Vítek, Toronto

- po roce 1948 vyloučen ze studií na Univerzitě Karlově poté, co se odmítl dostavit před očistnou komisí
- účastník pochodu studentů na Hrad
- v Kanadě působil v Radio Canada International, po převratu pracoval na manažerských postech také pro Český rozhlas a rádio v Polsku

Jan Trávníček, Toronto

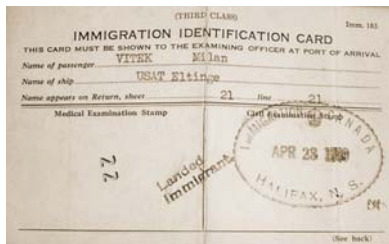
- přecházel sám poblíž Chebu
- emigrovat musel nejprve do Austrálie, teprve po několika letech zamířil do Kanady
- byl dlouholetým předsedou ČSSK a představitelem krajanské komunity v Torontu

VSTŘÍC ZEMI JAVOROVÉHO LISTU

Život v táborech byl nesnesitelný. Stále stejná jednostranná a mnohdy nekvalitní strava. V zimních měsících mraz a zima, nedostatek ošacení, problémy s Němci, dlouhé dny plné stereotypu a stále častěji se dostávající pocity marnosti a beznaděje...

Každý uprchlík se snažil najít cestu, jak se dostat z této tíživé situace. Obraceli se na své vlivnější známé v zahraničí, žádali u uprchlických organizací, apelovali na emigrační úřady. Pro ty vlivnější bylo rezervované místo v USA, případně v Londýně. Pro obyčejné politické uprchlíky se však záhy cesta do USA uzavřela, když americké úřady oznámily, že nebudou uprchlíky z Československa dále přijímat. Jako alternativa se nabízela buď Austrálie, nebo Kanada. Pro ty uprchlíky, kteří utíkali s celými rodinami, dokonce s malými dětmi, byla představa více než měsíční plavby do země klokanů nereálná. A tak čistě pragmaticky zvítězila Kanada.

Průkazem imigranta dostávali krajané povolení k pobytu na území Kanady.

Zájemci o emigraci do Kanady museli mnohdy dlouhé měsíce čekat. Zájemci o lodní lístek do země javorového listu museli projít náročnými prohlídkami před komisí, která rozhodovala, zda jsou pro Kanadu „dost dobří“. Samotné procedury bývaly na hranici etiky. Zájemci nesměli být moc staří, museli být fyzicky ve velmi dobré kondici. Už i vážnější oční vady, silnější brýle, mohly znamenat konec nadějí na cestu do zámoří. Posuzovatelé se uprchlíkům, kteří před komisí museli často předstupovat nazí, koukali i na ruce, aby poznali, zda emigranti budou schopni zvládat těžkou fyzickou práci.

„My jsme v lágru nechťeli sedět a čekat, my jsme chtěli emigrovat. Ale trvalo to rok, než jsme emigrovali. Manžela vzali do Kanady předem, mě nechali ještě nějakou dobu v Německu. On se tedy dostal do Kanady káčet dřív, ale nemohl tam dlouho vydržet. Za tři měsíce jsem dostala oznámení, že můžu za mužem do Kanady.“

Vlasta Menšíková, Toronto

Jana Hladíková, Toronto

- jako školáčka utekla s rodiči v roce 1948
- v Kanadě se dostala do Montrealu díky otcově kontraktu u letecké společnosti
- vystřídala několik zaměstnání

Do Kanady se nejčastěji odjíždělo ze severoněmeckých přístavů Hamburg či (ještě častěji) Brementhafen. Odtud vyplouvaly pravidelně zaoceánské lodi vstříc zemi javorů.

„Byli jsme předvoláni před kanadskou emigrační komisí do Fallingbostle v britské zóně Německa, kde jsme vyplnili hromadu různých formulářů a prošli další lékařskou prohlídkou. Oba jsme se museli svléci donaha, postavit se vedle sebe, dělat dřepy, ukazovat svaly a zuby. Pan doktor si nás pozorně prohlížel, hlavně manželku, a nakonec jsme byli oba uznáni za vhodný lidský materiál pro Kanadu. Zařadili nás do tzv. Pea Green Scheme pro nábor zemědělských dělníků.“

Mezi lodě převážející emigranty do Kanady patřily i Aquitania a Samaria.

Tenkrát, v roce 1949, se ještě nelítalo a to ukrutné množství emigrantů bylo přepravováno loděmi. Naše se jmenovala Samaria. Za války přepravovala armádu, a tak byla vybavena i na přepravu emigrantů. Cestující spali v podpalubí v sítích „hammocs“. Cesta trvala tři týdny. Manželka ji protrpěla, protože měla mořskou nemoc. Pak už se objevila Kanada, náš nový domov...“

Bohumil Moravec, Toronto

„Měli jsme možnost emigrovat do Kanady, Austrálie nebo Jižní Ameriky a my jsme si prostě vybrali Kanadu. Zdálo se nám to nejbližší Evropě. Jeli jsme lodí asi sedm dní, měli jsme naštěstí výbornou cestu. Ale co jsem slyšela ten trip před námi, tam všechny ženy a děcka byly nemocné.“

Slávka Janodová, Toronto

„Měl jsem very zajímavou cestu do Kanady. Jel jsem vojenskou transportní lodí WG Harmon. Dorazil jsem sem 26. července 1949. Co mě nejvíc překvapilo, když jsem dorazil do Halifaxu, to je přístav na východě Kanady, že tam byla spousta Číňanů. Prodávali tam hotdogy, to jsem neznal. Tak jsem část

Rok 1950. Dagmar Štaflová na lodi do Kanady.

z deseti dolarů, co jsem měl, utratil za ten hotdog...“

Milan Vítek, Toronto

„Ta loď, na které já jsem jel, to byla původně transportní loď. My jsme měli známé Američany, tak jsem náhodou dostal kabinu. Jinak lidi spali v sítích, čtyři nad sebou. Strava byla výborná. Trvalo to 16 dní. Když jsme přistáli v Kanadě, přišel zástupce emigračního úřadu. Každému dal deset dolarů, potřásl rukou a popřál good luck.“

Bohumil Moravec, Toronto

V přístavu před odplutím.

Oskar Sýkora, Halifax

- rodina musela emigrovat poté, co byl jeho otec obviněn ze špionáže
- při prvním pokusu byli téměř dopadeni, podruhé přecházeli 28. září 1948
- vystudoval současně dvě vysoké školy v Kanadě. Vyučoval na prestižní McGill University

Slávka Janodová, Toronto

- v roce 1948 odsouzena na rok za protistátní činnost, po propuštění emigrovala
- hranice přecházela v okolí Břeclavi
- v Kanadě pracovala u Bati, pak v bance; již třicet let je členkou krajských spolků

Naše generace vyrůstá v době, kdy si většinu toho, co se náš projekt snaží vyzvednout na povrch, jen stěží dokáže představit. Zijeme obklopeni komfortem a péčí, často ve sladkém nevědomí o realitě kolem nás. Ovšem jak žili lidé, kteří se před 58 lety rozhodli uprchnout před hrozbou komunismu a vydali se na nejistou cestu přes oceán?

Mnoho krajanů vstoupilo na kanadskou půdu na severu země, v přístavním městě Halifax v Novém Skotsku. Co je těsně po příjezdu čekalo? Bylo jim jako nově příchozím předáno deset dolarů, popřáno hodně štěstí a oni se vydali vstříc vytoužené svobodě.

Velmi často se lidé dostávali do Kanady díky smlouvě, kterou se na dobu několika let zavázali k práci. Šlo o jakýsi výměnný obchod, kdy např. kanadští farmáři zaplatili emigrantům cestu přes oceán s tím, že po příjezdu si náklady na cestu uprchlíci museli odpracovat. Jednalo se o zaměstnání v továrnách, na farmách nebo v lesích na severu Kanady. Co to ve skutečnosti znamenalo? Lékaři, právníci, profesori a další, často studovaní lidé, tak rok vidlemi kydali hnuj, v lepším případě barvili látky. I přesto ale měli na prvních pár nejkrušnějších let zajištěný alespoň minimální příjem.

Všichni lidé, se kterými jsme se po našem příjezdu do Kanady setkali, období krize překonali a mnozí dosáhli vysokých postavení, profesních i společenských.

První práce emigrantů v Kanadě – výpomoc na farmě.

„Byl jsem zmatený a ztracený. Vzal jsem první práci, kterou jsem mohl najít. Nebyla to ta nejlepší práce na světě, ale umožnila mi přežít, zatímco jsem si zvykal na Kanadu a její způsob života. Byl velmi odlišný.“

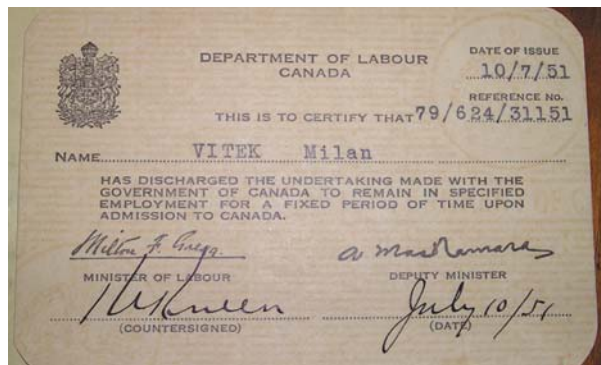
Oskar Sýkora, Halifax

„Tenkrát musel tatínek podepsat kanadským úřadům, že budou 5 let pracovat na statku. Na severu Winnipegu byla celá skupina Čechů, Němců a Ukrajinců. Všichni měli statky, farmařili. Pamatuji si, jak dědeček s koňmi kácel stromy a dobýval ze země pařezy. Tam byly velice těžké zimy, potulovali se tam medvědi a vlci.“

Ivo Sypťák, Toronto

„Když sem přišli emigranti po ruské okupaci, tak tady měli státem placené ubytování, mohli studovat určitou dobu jenom angličtinu. My jsme to tehdy takové neměli, člověk se o všechno musel postarat sám. Ale je to dobře, že jsme ten život měli takový. Prvních 5 let jsme si mysleli, že se vrátíme domů. Dneska to možná vypadá naivní, ale většina z nás věřila, že se to neudrží, že se vrátíme domů. Až pak ruská okupace nám zavřela jakoukoli možnost. Samozřejmě, že se nám všem stýskalo. Ti, co vyrostli v Československu, nikdy nebudou plnou součástí nové země. Jejich děti ano, ale oni ne. V dětských pohádkách, povídkách, v tom spočívá kultura naší země. Tady je poměrně jiný způsob výchovy než u nás. První generace, ti, kteří sem přišli jako dospělí, je obětovaná.“

Jan Trávníček, Toronto

Pracovní doklad nezbytný pro začátky v Kanadě.

„Začátky musely být strašně těžké hlavně pro rodiče, daleko víc jak pro nás, protože nám se to snažili všemožně ulehčit. Taky proto, že čím je člověk starší, tím hůř se jazyky učí. Pro nás děti to bylo snazší, děti do toho vniknou, ale pro rodiče byla hrůza naučit se nový jazyk.“

Jana Hladíková, Toronto

„Potom, co mě vyhodili z mé první práce, jsem šel do baru na drink, kde jsem potkal pána, kterého taky ten den vyhodili. Tak jsme pili spolu a on, že chce založit pojišťovací agenturu. Vytáhl z kapsy formulář, já jsem ho vyplnil a šel domů jako pojišťovací agent.“

Bohumil Moravec, Toronto

„Jestli jsme dali příbuzným vědět o příjezdu do Kanady? V kontaktu s domovem jsme nebyli. Posílali jsme tam dopisy, které oni většinou nedostali, a stařenka, moje babička, nám sem taky posílala dopisy, které k nám většinou nedošly. S bratřenci jsme se neviděli až do převratu, dlouhých 40 let.“

Ivo Sypťák, Toronto

V prvních letech nového života v zemi javorů zažilo mnoho československých uprchlíků těžkou práci dřevorubce.

Tomáš Baťa jr., Toronto

- podle jména zřejmě nejznámější Čech v Kanadě; v roce 1939 dokázal přestěhovat za dramatických podmínek celý provoz obuvnické továrny ze Zlína do Kanady; značka Baťa tak zůstala zachována
- spolu se spolupracovníky založili v Kanadě městečko Batawa
- dnes má přes 4600 obchodů po celém světě a denně přes milion zákazníků

Josef Škovorecký, Toronto

- do Kanady emigroval sice v roce 1968, přesto patří mezi nejvýznamnější krajanů ve světě
- působil na University of Toronto, spolu s manželkou Zdenou založili světově známé exilové nakladatelství 68 Publishers
- autor desítek knih a novel, nositel řady světových ocenění za literaturu

KRAJANSKÉ ORGANIZACE A MÉDIA V KANADĚ

Krajané v Kanadě se organizují v několika oficiálních krajanských organizacích a desítkách menších spolků. Většina z nich má dlouholetou tradici a je podporována kanadskou vládou. I dnes se snaží tyto spolky pomáhat lidem v České republice. V zemi desítek kultur a národností se snaží i po převratu v roce 1989 držet českou kulturu a jazyk.

Důležitou roli v tomto procesu hrají také krajanská média, která na území Kanady existují.

Centrum krajanského dění v Torontu představuje Masaryktown, oblast na východě města. Rozlehlému parku vévodí Prague Restaurant a budovy, kde sídlí krajanské organizace a Masarykova knihovna.

Masaryk Memorial Institute

Masaryk Memorial Institute je kanadská charitativní organizace se sídlem v torontské části Scarborough, fungující od roku 1945. Jejím účelem je propagovat české a slovenské kulturní bohatství, udržovat český a slovenský jazyk v krajanské komunitě a podporovat kulturní a obchodní spolupráci mezi Kanadou a Českou a Slovenskou republikou. V neposlední řadě se snaží informovat kanadskou veřejnost o kulturních zvycích, dějinách a přínosu českých a slovenských usedlíků pro kanadskou společnost.

www.masaryktown.org

České a Slovenské sdružení v Kanadě (Czech and Slovak Association of Canada)

České a Slovenské sdružení v Kanadě bylo založeno v Torontu roku 1939 pod názvem Československé národní sdružení v Kanadě. Prvními úkoly byla podpora kanadského občanství přistěhovalců, udržování českého a slovenského kulturního dědictví a poválečná materiální pomoc Československu. Po únorovém převratu v Československu roku 1948 to byl aktivní i pasivní odpor proti režimu v Československu a podpora nově příchozích krajanů.

V kanadské politice, jež usiluje o vytvoření multikulturní společnosti, náleží krajanským spolkům a organizacím tradičně významné místo. Za připomenutí stojí bezpochyby podíl ČSSK jako jedné z 36 krajanských organizací zastoupených v kanadské etnokulturní radě na prosazení dosud platného multikulturního zákona C 96. Sdružení má své pobočky po celé Kanadě a každoročně uděluje prestižní Masarykovu cenu.

www.cssk.ca

Sokol Kanada (Sokol Gymnastics Association of Canada)

Sokol Kanada, nyní sjednocující všechny sokolské jednoty v zemi javorů, byl založen v roce 1952. (První sokolská jednota na území Kanady však fungovala již od roku 1911 v Michel, B. C.) Členové této organizace se aktivně účastnili sokolských sletů i v USA a v Evropě, od roku 1990 také v Československu (později v České republice a na Slovensku). Mezi nejznámější členy Sokolu Kanada patří

Sokolské slavnosti na Masaryktownu měly vždy velký úspěch. Ještě dnes se zde pravidelně v červnu koná např. Československý den.

osobnosti jako Ervín Sypták, Radmila Locherová, Ota Hora, Jan Waldauf či Jiří Kořistka.

K – 231

Klub K – 231 vznikl v roce 1985 na Masaryktownu, v centru krajanského života v Torontu. Číslovka v názvu je podle zákona 231 z roku 1948 na ochranu republiky, podle kterého byla v 50. a 60. letech odsouzena a uvězněna většina politických vězňů. Také kanadští členové navazovali na snahu, aby politickým vězňům byla navracena plná občanská práva a aby dosáhli společenské, morální i jiné rehabilitace. Na přelomu let 1989 – 1990 se krajané velmi činně zapojili do pomoci obrozující se občanské společnosti. V současnosti působí členové K – 231 jako kanadská pobočka Konfederace politických vězňů.

Nový domov

Nový domov jsou asi nejznámější české a slovenské noviny v Kanadě. Pojí se s Masaryk Memorial Institute a první číslo bylo vydáno již v březnu 1950. Kromě krátkého období v roce 1955, kdy se staly týdeníkem, vycházejí každých 14 dní. Během více než půl století své existence se v čele Nového domova vystřídal několik významných redaktorů jako např. Rudolf Nekola, Karel Buzek či Aleš Březina. Redakce časopisu sídlí v Masaryktownu v torontské čtvrti Scarborough.

Satellite 1-416

V čele nezávislého časopisu Satellite 1-416 stojí od zrodu až dodnes (tedy 14 let) Aleš Březina. Čtenáři jsou pravidelně informováni o politickém a kulturním dění v České republice a Kanadě. V žádném čísle nemůže chybět sportovní zpravodajství z hokejové NHL, ale i české fotbalové ligy.

Kanadské listy

Torontský měsíčník Kanadské listy vyšel poprvé v roce 1953 zásluhou J. Šarouna, později v jeho čele stanul Mirko Janeček. Noviny se věnovaly zejména životům členů československých ozbrojených sil, kteří během druhé světové války bojovali v západní Evropě.

Na památku všech obětí komunismu nechali krajané na Masaryktownu umístit sochu Znovuukřizovaný od sochaře Josefa Randy z Winnipegu. Představuje člověka ukřižovaného na srpu a kladivu, symbolech komunismu.

O STUDENTSKÉM PROJEKTU

O projektu

Neviditelné oběti komunismu – tak se jmenuje projekt studentů Gymnázia F. X. Šaldy v Liberci, který se už třetím rokem zabývá problematikou emigrace z Československa v době komunistické éry. Nad projektem přejala záštitu řada známých osobností v čele s předsedou Senátu PČR MUDr. Přemyslem Sobotkou.

Tato výstava se zejména zaměřuje na emigraci po roce 1948, a to z toho důvodu, že každým rokem bohužel ubývá lidí, kteří jsou schopni podělit se o své životní osudy.

Kompletní trojice pilotní části projektu se podívala i na Toronto Islands, ze kterých je vidět silueta celého Toronta v čele se CN Tower. Zleva: Jakub Hodboď, Hana Nováková a Kateřina Součková.

Toronto 2004 – pilotní fáze projektu

První část našeho projektu se uskutečnila v roce 2004 ve složení: Jakub Hodboď, Hana Nováková a Kateřina Součková. Hlavním posláním bylo zejména navázání kontaktů s krajany žijícími v Torontu a Ottawě, které nám umožnily realizovat následující bádání. Z této cesty vznikl videodokument, popisující cestu do Kanady a život za oceánem.

Kanada05 – podruhé v Kanadě

V roce 2004 jsme měli možnost navštívit Velvyslanectví ČR v Ottawě. Po oficiální části zbyl prostor i na rozhovor s Milošem Šuchmou, prezidentem ČSSK.

Během loňské fáze projektu jsme měli možnost setkat se na půdě University of Toronto také s panem Josefem Škvoreckým. Zleva: Alena Čechová, Jakub Hodboď, Josef Škvorecký, Hana Nováková, Markéta Kopalová.

Druhá fáze, realizovaná v červenci 2005 ve městech Toronto, Ottawa a nově Montreal, byla přímo zaměřena na emigraci v roce 1948. Stejně jako v předchozím roce byl natočen videodokument, jenž byl prezentován veřejnosti. V průběhu ledna a února proběhla prezentace na základních školách v Liberci a okolí. Výpravy se účastnili Jakub Hodboď, Markéta Kopalová, Veronika Počerová, Hana Markalousová, Alena Čechová, Michaela Rutová, Hana Nováková a Mgr. Václav Ulvr.

Budoucnost projektu

Letošní rok znamená pro projekt jeho třetí fázi. A s ní se plánuje další výjezd do země javorového listu. Účelem výzkumu bude vytvoření výukových videodokumentů, jež budou sloužit jako učební pomůcka pro žáky a studenty základních a středních škol při hodinách dějepisu či občanské výchovy.

Jeden z posledních rozhovorů v roce 2004 byl s Radmilou Locherovou. Za kamerou tehdy byla Kateřina Součková, ptal se Jakub Hodboď.

Tým o projektu

Projekt vzniká pod vedením pedagogů Gymnázia F. X. Šaldy Mgr. Jana Golla a Mgr. Václava Ulvra a také díky velké podpoře a skvělému zázemí vedení školy. Proč se vlastně samotní členové týmu na projektu podílejí?

„Byl bych rád, aby mladí lidé byli seznámeni s nepravostmi, které se v nedávné minulosti na našem území odehrávaly. Chci, aby ony „neviditelné oběti komunismu“ dostaly možnost promluvit.“

Mgr. Jan Goll,
vedoucí projektu, pedagog

„Svou činností bych chtěla lidem připomenout, co se v minulém století odehrávalo a zároveň ukázat lidem mé generace, jak to vlastně bylo. Mám ráda spolupráci a náš tým mi umožňuje setkávat se s lidmi schopnými něco dokázat.“

Anna Simbartlová,
členka týmu 2006, 1. ročník, 16 let

V roce 2005 jsme měli možnost přebývat přímo na Masarykově v Torontu. Zleva: Václav Ulvr, Jakub Hodboď, Hana Markalousová, Markéta Kopalová, Alena Čechová, Veronika Počerová, Hana Nováková a Michaela Rutová.

„Toto téma je víceméně „novinkou“, samozřejmě jsem měla zájem, abychom mohli vše prezentovat studentům u nás, protože málokdo ví, co se u nás tehdy dělo. Byla to velká zkušenost z historie do budoucího života i celkové osamostatnění se. Jazyk v tom také hrál svou roli.“

Hanka Nováková,
členka týmu 2004, 2005, studentka VŠ,
20 let

„Nejdůležitější pro mě je schopnost utvořit si objektivní názor o světě, abych dovedla pochopit důsledky a příčiny každého jednání. Díky projektu poznávám a seznamuji se a každé poznání tvoří dílek oné nekonečné mozaiky.“

Alena Čechová,
členka týmu 2005, 2006, 2. ročník,
16 let

„Díky projektu jsem měl možnost poznat fantastická místa, obdivuhodné lidi a všem ukázat, že i několik málo středoškoláků dokáže velké věci. Projekt rozhodně nadobro změnil mé uvažování o světě.“

Jakub Hodboď,
člen týmu 2004 – 2006, student VŠ,
20 let

